

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

Biuletyn

DOKUMENTY ROBOCZE • EKSPERTYZY • KOMUNIKATY • OPINIE • LISTY

SERIA Z • NR 41 - 2002 • LICZBA STRON 3 (s. 459-458) • © PISM • NR EGZ. 20

KOMUNIKATY

PISM w dialogu transatlantyckim

Ryszard Stemplowski

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych na samym początku swego istnienia wysunął problematykę stosunków UE-USA, jako pierwszy punkt swej inicjatywy międzynarodowego współdziałania. W grudniu 2000 r. odbyła się w Warszawie konferencja nt. Prospects for EU-US Relationship, do współprzewodniczenia której zaproszeni zostali uczeni z Uniwersytetu Oksfordzkiego i Uniwersytetu Tekszańskiego w Austin (UTA)¹. Udało się wówczas zainicjować tworzenie grupy dialogu transatlantyckiego, złożonej już obecnie z przedstawicieli czterech instytucji (do PISM i dwóch wymienionych wyżej uniwersytetów dołączył po wspomnianej konferencji waszyngtoński Center for Democracy).

W styczniu br. odbyła się w Brukseli druga konferencja poświęcona tym stosunkom, zorganizowana przez PISM i trzy wymienione instytucje: „After the Attack: ‘Several Europes’ and Transatlantic Relations”. Debatowaliśmy nad tym, jakie znaczenie dla stosunków transatlantyckich w nowej sytuacji (po ataku w USA 11 września) mają: rozszerzenie UE, rozszerzenie NATO, obecność Rosji w Europie i związki USA z Europą². Oprócz ekspertów, w konferencji uczestniczyli politycy, byli ministrowie, ambasadorowie, doradcy.

W polskiej grupie, oprócz dyrektora PISM, który konferencji współprzewodniczył, oraz trzech innych analityków PISM (dr Sławomir Dębski, Beata Górka-Winter i Edyta Posel-Częścik), mieliśmy ambasadora Stanisława Cioska (doradca ds. zagranicznych Prezydenta RP; otwierał dyskusję nt. Rosja w Europie), profesora Zdzisława Najdera (główny referent w punkcie „Rosja w Europie”), Jerzego Nowaka (ambasador RP w Madrycie), który otwierał dyskusję nt. rozszerzenia UE, b. ministra spraw

---

¹ Materiały konferencji zawiera publikacja PISM: Prospects for EU-US Relationship, Warszawa 2000

² Porządek dzienny w: Transatlantic Dialogue, <<http://www.pism.pl>>.

zagranicznych Andrzeja Olechowskiego (główny referent w punkcie „Rozszerzenie NATO”), profesora Jerzego Wiatra (b. minister EN), który był komentatorem – podobnie jak ambasador Aleksandr Vondra (organizator praskiej konferencji NATO 2002), Hans Christian Krüger (zastępca sekretarza generalnego Rady Europy), Lord John Alderdice (przewodniczący Zgromadzenia Północnej Irlandii), ambasador Geoffrey Martin (przedstawiciel Komisji Europejskiej w Londynie), ambasador Andrej Kolosowski (b. przedstawiciel Federacji Rosyjskiej przy ONZ w Genewie). Nasza reprezentacja była najpełniej zróżnicowana i najsilniejsza. Wśród uczestników z USA był ambasador tego kraju w NATO (Nick Burns), profesor Leon Fuerth (Georgetown University, b. doradca ds. bezpieczeństwa narodowego wiceprezydenta USA) wiceprezydent wykonawczy i prorektor UTA (dr Sheldon Ekland-Olson), zastępca ds. zagranicznych prezydenta UTA (profesor Lawrence Graham, mój pierwszy partner i współprzewodniczący konferencji w Warszawie i Brukseli), dyrektor waszyngtońskiego Center for Democracy (profesor Allen Weinstein), profesor Michael Brenner (Pittsburgh University), profesor John Higley (dziekan, Department of Government, UTA), profesor Peter Trubowitz (UTA). W konferencji uczestniczyło około 60 osób z siedemnastu krajów, niektórzy tylko w pewnej jej części (np. Mircea Geoana, minister spraw zagranicznych Rumunii)³.

Aczkolwiek oczekiwania inicjatorów takich przedsięwzięć rzadko są zaspokajane w pełni, szczególnie w pierwszych fazach realizacji tak złożonych projektów, konferencję uznaliśmy za bardzo udany krok w procesie rozwijania dialogu transatlantyckiego. Nie bez zadowolenia odnotowuję też pochwały skierowane pod adresem inicjatora tych spotkań.

Na pokonferencyjnym spotkaniu współprzewodniczących postanowiliśmy zwołać następną konferencję za rok w USA, jej pierwszą część organizując na UTA, drugą – w Center for Democracy. Przyjęta została również kolejna inicjatywa PISM – wspólnego opracowania do tego czasu, przez czterech współprzewodniczących konferencji, dokumentu „Transatlantic Dialogue” pod rozważę analityków, polityków, urzędników państwowych i nauczycieli akademickich. Praca nad tym tekstem może doprowadzić do podwyższenia stopnia instytucjonalizacji naszego dialogu ekspertów.

Konferencja brukselska pomaga pełniej zrozumieć strategiczne aspekty omawianych na niej procesów i zjawisk⁴, choć każdy z jej uczestników wyciąga z niej swoje własne wnioski. Na przykład: mnie się wydaje, że poszerzenie UE może od razu powiększyć pole politycznej współpracy państw członkowskich UE ze Stanami Zjednoczonymi, ale sprawi też, że jeszcze ważniejszy stanie się rozwój instytucjonalny UE, gdyż coraz bardziej zaznaczające się w UE funkcje państwa wymagają traktatowej regulacji, a wynikająca z niej centralizacja powinna – na dalszą metę - ułatwić współpracę z USA, co jest ze wszech miar pożądane.

Bardziej skomplikowane przedstawia się związek rozszerzenia NATO ze współpracą pomiędzy europejskimi członkami sojuszu i USA, ponieważ zasadniczy nurt integracyjny w Europie, instytucjonalizowany w UE, nie jest w pełni skorelowany z nurtem integracji w zakresie polityki obronnej, instytucjonalizowanej w NATO, i to z udziałem państw nie należących do UE, spośród których dwa leżą poza Europą, w tym najważniejsze (sic) państwo członkowskie NATO. Jeżeli integracja w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i obronnej oraz bezpieczeństwa będzie w UE ulegała pogłębieniu, pojawi się problem: Czy państwo będące zarówno członkiem UE, jak i członkiem NATO, może uczestniczyć jednocześnie w takich dwóch procesach integracyjnych, bez szkody dla efektywności zarówno UE, jak i NATO, a w rezultacie – dla tego państwa?

Jeżeli nie, to jedno rozwiązanie może polegać na wprowadzeniu UE jako członka sojuszu (w miejsce państw członkowskich UE). Oczywiście, to nie jest możliwe w najbliższej przyszłości. Najbliższa przyszłość to, niestety, kluczenie i stosowanie

³ Pełną listę podaje strona internetowa Instytutu.

⁴ Materiały konferencyjne ukażą się wkrótce nakładem PISM, pod redakcją profesora Laurence Whiteheada (Nuffield College, Uniwersytet Oksfordzki), współprzewodniczącego konferencji.

przemysłnych chwytów taktycznych w połączeniu z niezdecydowaniem i nieporozumieniami na tle eliminacji źródeł terroryzmu i związanego z nimi zagrożenia bezpośredniego, przy jednoczesnym apologetyzowaniu suwerenności państwa członkowskiego UE, demonstrowaniu europejskiego antyjankesizmu kulturowego, nacjonalizmu ekonomicznego, etc. Jednakże rozwiązania takiego nie sposób wykluczać, a podobna koncepcja roli UE pojawiła się już w związku z projektami reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Można jednak wyobrazić sobie inny bieg spraw. Skoro bowiem rozszerzenie UE i rozszerzenie NATO zwiększają pole współdziałania państw UE ze Stanami Zjednoczonymi, to dlaczego nie traktować NATO jako instytucji, metody i zarazem pierwszego etapu integracji transatlantyckiej? NATO należałoby traktować wówczas jako pierwszą fazę budowy Wspólnoty Atlantyckiej.

Oczywisty jest pogląd, że Federacja Rosyjska nie może wstąpić, ani do UE, ani do NATO. Na konferencji najwięcej miejsca poświęcono perspektywie przebudowy państwa rosyjskiego. Istnieje oczekiwanie, zarówno w krajach położonych na zachód od Rosji, Białorusi i Ukrainy, że nowobudowany ustrój Rosji upodobni ją do Zachodu. Nie jestem jednak pewny, czy uwzględniamy przy tym panujące obecnie w Rosji stosunki społeczne. Nie można wszak wykluczyć, że zanim Rosja stanie się krajem, jakiego pragną demokraci, będzie ona musiała przejść przez długotrwałą fazę autorytarnego populizmu, z wojskiem jako najważniejszą instytucją integrującą państwo. W każdym razie, choć łódź rosyjska płynie w dobrym kierunku, na finalizację przemiany ustrojowej w Rosji trzeba nam będzie jeszcze długo czekać. Budowa trwałego i głębokiego porozumienia politycznego Federacji Rosyjskiej z Zachodem mogłoby się jednak już teraz dokonywać poprzez instytucjonalizację „ósemki”, The Eight, czyli grupy złożonej z przedstawicieli państw reprezentowanych w G-7 i przedstawiciela Federacji Rosyjskiej⁵, z perspektywą na strategiczne partnerstwo demokratycznej Rosji z przyszłą Wspólnotą Atlantycką. Konstruowane teraz współdziałanie dziewiętnastu członków NATO z Federacją Rosyjską może być częścią tego procesu⁶.

⁵ Więcej o tym w: R. Stemplowski, Wspólny kierunek dla Polski i Rosji, „Biuletyn” nr 36-2001 i „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, t. 1, nr 4 (2001), s. 9-10

⁶ Por. wykład Lorda Robertsona, sekretarza generalnego NATO, w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych, „NATO and Russia” 14 lutego 2002, Polski Przegląd Dyplomatyczny, t. 2, nr 1(5) 2002.